

Creacionism vs. Evoluționism

Dan Grigorescu
Institutul de Studii Avansate pentru
Cultura și Civilizația Levantului
danrig84@yahoo.com

Apariția în anul 1859 a lucrării „Originea speciilor” (titlul primei ediții, „Originea speciilor prin selecție naturală sau păstrarea raselor favorizate în lupta pentru existență”) a marcat începutul teoriei științifice a evoluției lumii organice și, totodată, apariția unei noi ideologii, cea evoluționistă, opusă celei creaționiste de până atunci. Din capul locului trebuie spus că cele două modalități de cunoaștere nu sunt egale, au construcții diferite și nu ar trebui prezentate în contradicție; dar, cu toate acestea, ele sunt și vor fi mereu așa tratate. Evoluționismul, bazat pe cercetarea științifică, prezintă fapte și sugerează cauze ale transformărilor din lumea naturală, de-a lungul imensității timpului geologic. Creaționismul, fundamentat pe datele dogmatice ale religiilor (Tora, Biblia, Coranul, Bhagavad-Ghita ș.a.), se referă la existența umană și valorile morale care trebuie să o susțină. După „Originea speciilor”, datele unanim acceptate ale creației biblice au început a fi puse la îndoială, inclusiv data exactă a creării Pământului, 23 octombrie 4004 î.Cr. (o calculase arhiepiscopul irlandez James Usher, iar Isac Newton, marele matematician și fizician, o confirmase, aducându-i mici retușuri).

Curând aveau să înceapă disputele publice dintre darwiniști (numiți apoi evoluționiști) și creaționiști. Prima a avut loc la Oxford, pe 30 iunie 1860, la doar șapte luni de la apariția primei ediții a *Originii speciilor*. S-au confruntat *tabăra creaționistă*, reprezentată de episcopul Samuel Wilberforce și anatomistul Richard Owen, și cea a *evoluționiștilor*, *formată* din biologul Thomas Huxley („*buldogul lui Darwin*”, *cum însuși s-a numit*) și botanistul Joseph Hooker. Disputa încheiată cu înfrângerea creaționiștilor, spectaculoasă și neașteptată pentru spiritul dominant religios al societății britanice de la acea vreme, a diminuat interesul clericilor pentru întâlniri publice; în schimb, a declanșat o adevărată furtună revanșardă a acestora, prin

toate mijloacele media. Succesul public a determinat o liberalizare a gândirii în societate. Edițiile „Originii speciilor” s-au succedat rapid, alte cinci ediții apărând până în anul 1872, epuizându-se imediat. Succesul public l-a încurajat pe Darwin să publice, în anul 1871, cea de-a doua sa carte: *Originea Omului*, care a înverșunat taberele. Mulți dintre cei inițial atrași de prezentarea faptelor descrise în *Originea speciilor* și de logica interpretărilor au trecut în tabăra creaționistă, afrontul adus prin apropierea omului de maimuță, susținut în carte, fiind de neadmis. S-a speculat mult în jurul cărții: Darwin a fost stigmatizat și caricaturizat drept *om-maimuță*, iar evoluționismul considerat drept denigrator al omului – suprema realizare a Creației. O celebră răbufnire a avut loc în anul 1923 la Dayton, în statul american Tennessee, în „procesul Scopes”, numit astfel după profesorul care a fost acuzat că a predat elevilor idei evoluționiste. Procesul încheiat cu amendarea profesorului (cu 100 \$, aprox. 1500 \$ în prezent) a însemnat o mai clară partajare a societății în *Moderniști*, care acceptă ideile evoluționiste și *Fundamentațiști*, care le resping, considerându-le dăunătoare moralei creștine.

Taberele au fost și sunt inegale. În prima sunt cei educați, și nu neapărat în școlile americane, care în multe state se opun predării evoluționismului, invocând necesitatea cercetării și cunoașterii proprii. În cea de a doua se află cea mai mare parte a societății, adepții mai mult sau mai puțin convingși ai dogmei religioase, dar mai ales necunoscători ai faptelor și argumentelor evoluției.

Superioritatea numerică, dar și modul agresiv și injurios al creaționiștilor comparativ cu susținătorii evoluționismului (mai preocupați de cercetare decât de dispute polemice) s-a resimțit în special în SUA, prin creșterea numărului de publicații și a societăților religioase care propovăduiesc imoralitatea evoluționismului, și unde cercetătorii sunt blamați că urmăresc salarii mari și burse de cercetare. În imposibilitatea de a concilia deismul sau „creaționismul tradițional” cu marile descoperiri ale științei din ultimii 60 de ani din domeniul geneticii, al astronomiei și geologiei, s-a încercat propagarea „Creaționismului științific”, a cărui variantă modernă este „Proiectul inteligent” (*Intelligent design*, în engleză).

Idea fundamentală a „proiectului” este că perfecțiunea și complexitatea naturii și a universului nu pot fi rezultatul unui proces întâmplător, așa cum este mecanismul selecției naturale, ci al unuia dirijat de „proiectantul” divin. Predat în școli și în universități americane, dar și în alte țări, „proiectul inteligent” caută să adapteze descoperirile irefutabile ale științei concepției creaționiste, fiind în continuă vânare a neclarităților teoriei, a problemelor încă nerezolvate, folosind controversile dintre specialiști (firești în dezbaterile științifice) drept argument al precarității evoluționismului.

În mod ironic, la sfârșitul cărții sale „De ce e Darwin important”, Michael Shermer parafrazează prezentarea *Genezei* adaptată cunoașterii științifice. Iată câteva citate din cele trei pagini ale textului său:

„La început – mai precis, pe 23 octombrie 4004 î.Cr., la amiază – din fluctuațiile spumei cuantice, Dumnezeu a creat Big Bangul, urmat de o inflație cosmologică și de un univers în expansiune. Întineric era deasupra adâncului, așa că El a creat cuarzii și de acolo El a creat atomii de hidrogen, după care a poruncit atomilor de hidrogen să fuzioneze și să devină atomi de heliu și, în acest proces, să elibereze energie sub formă de lumină.

Și a zis Dumnezeu: „Să se adune apele cele de sub cer la un loc și continentele să se despartă prin plăci tectonice!”

... Și a zis Dumnezeu: „Să mișune apele de vietăți, ființe cu viață în ele!”. Și Dumnezeu a creat marile balene, ale căror structură scheletală și fiziologie erau omoloage cu cele ale mamiferelor terestre...

... Și Dumnezeu a creat pongidele și hominidii cu 98% similaritate genetică, numindu-le pe doi dintre ei Adam și Eva”...

Evoluționismul așa cum l-am trăit

Mă bucur că Europa, în ansamblul său, este mai puțin dogmatică, evoluționismul fiind acceptat de foarte mulți (în țările nordice, chiar într-o proporție majoritară). Parlamentul european a adoptat în 2007 o rezoluție asupra pericolelor „creaționismului în educație”, atrăgând atenția asupra obscurantismului și intoleranței pe care le răspândește, pericole care de multe ori s-au vădit, din nefericire, ca având efecte dezastruoase, în anii din urmă.

Evoluționismul se predă în școlile din Europa, bineînțeles, atât cât permit orele de științe (în continuă restrângere, mai peste tot). Și aceasta nu este condiționată de predarea în paralel a „creaționismului științific”, ca în cea mai parte a SUA. În școala pe care am urmat-o acum mai bine de 60 de ani, Darwinismul era mult mai consistent, dacă pot spune așa, iar modul în care profesorul Corneliu Raianu îl predă la Liceul „Ion Neculce” din București mi-a influențat în bine cariera.

Cartea după care învățam, „Bazele Darwinismului”, era plină de ineptii, cum aveam să-mi dau seama câțiva ani mai târziu când mă număram și eu printre naturaliști. Erau preamărite descoperirile rușilor, niște elucubrații epocale: Olga Lepesinskaia, care obținuse celule vii mojarând hidre uscate, deci „viața din moarte”, Miciurin, care împânzise Siberia cu meri roditori prin altoirea unei varietăți de măr cu „mărul pădureț de Ussuri”, și, mai ales,

Lisenko – adversar al geneticii lui Mendel și Morgan, a cărei „operă științifică”, după cum scria Dubinin în „Mișcarea eternă”, ... era scrisă cu avizul lui Stalin. Și totuși, pe lângă aceste ineptii menite a ne îndoctrina cu știința sovietică, din „Bazele Darwinismului” aflăm despre precursori în linie evoluționistă ai lui Darwin: Carl Linné, Jean-Baptiste Lamarck, George Buffon, despre ereditate și adaptare, despre mecanismul evoluției prin selecție naturală.

Desigur, prezența în programa școlară a „Bazelor darwinismului” într-o perioadă (1955-1957) încă nedesprinsă de stalinism, avea drept scop nu atât educarea științifică a elevilor ci detașarea acestora de religie – acest „opiu pentru popor, care subjugă mințile și reprezintă cauza principală a nedreptăților sociale”. Teoria lui Darwin era speculată în cel mai înalt grad: metaforele darwiniste precum „lupta pentru existență”, „supraviețuirea celor mai adaptați” deveniseră pietre de temelie ale materialismului științific inițiat de către Marx și Engels.

Trebuie spus aici că Darwin, deși privit în societatea engleză a vremii drept un eretic, nu a considerat vreodată că observațiile sale, care susțineau transformarea naturală a organismelor, pot constitui atacuri împotriva religiei. Din contră, acesta a sprijinit biserica și pe preotul din Downe, din periferia sudică a Londrei, acolo unde și-a scris opera și și-a crescut copiii în spiritul moralei creștine. Darwin a dorit să fie înmormântat în cimitirul bisericii din Downe, însă, ca gest suprem care înalță o societate solidă, puternic rațională, în cele două zile care au trecut între moarte și înhumare, chiar și cei care îl huliseră au înțeles adevărul și valoarea teoriei sale și au decis ca Darwin să fie înmormântat în marea catedrală de la Westminster, alături de un alt corifeu al științei – Isaac Newton.

Știu bine, de la foști studenți ai mei și de la elevii de acum, că evoluționismul care se predă după Revoluție este mult mai puțin informativ și cu atât mai puțin prezentat pentru a fi studiat în profunzime. Una dintre piedici este tocmai Religia, în jurul căreia se poartă discuții fără a se găsi soluții: Să se predea Religia? Să nu se predea Religia? Doar pentru unii? De ce Evoluționism și nu și Creaționism, ca în școlile americane?

Oare tocmai Religia, care favorizase Evoluționismul înainte de Revoluție, să-l împiedice acum?

Singura cale spre înțelegere: toleranța

Ce am dorit să susțin aici nu este superioritatea evoluționismului, ci inutilitatea disputei orientate spre afirmarea supremației uneia dintre cele două concepții. Confruntările directe sau cele prin media, atunci când sunt purtate cu vehemență, cu dorința de a impune o

anumită părere, sunt neproductive: nimeni nu convinge pe nimeni, perpetuând în societate o stare de frondă lipsită de logică și sorti de izbândă.

Am avut și eu experiența unor întâlniri cu teologi, programate pentru a schimba păreri. Într-una dintre acestea, cu mulți ani în urmă, s-a organizat la Cazinoul din Sinaia o dezbatere între preoți de diverse confesiuni (ortodoxă, catolică, baptistă) și oameni de știință, din varii domenii. S-a vorbit pe rând; fiecare s-a vrut convingător, susținând, cu argumentele domeniului său, una dintre cele două concepții. N-am remarcat semne de empatie în atmosfera discuțiilor, nici de o parte nici de alta; iar încercarea mea de a arăta că evidențele pro-evoluție pe care le aduc fosilele nu trebuie bagatelizate a stârnit o vizibilă antipatie în rândul prelaților. N-am mai stat la concluzii și am plecat după „pauza de cafea” să revăd frumosul oraș.

La ceva timp după aceasta, am organizat la Hațeg, cu prilejul eclipsei totale de soare din 11 august 1999, simpozionul „Eclipse cosmice și eclipse biologice”, care a prilejuit din nou discuții între preoți și cercetători științifici. Au vorbit astronomi, biologi, paleontologi, preoți – printre ei și Daniil Stoenescu, preot și fost profesor al maicilor la mănăstirea Prislop, pe atunci paroh al bisericii Densuș, iar mai apoi episcop al Bisericii Ortodoxe Române de la Vârșeț, Serbia. Preotul Stoenescu, un bun cunoscător și iubitor al naturii, a vorbit și despre fosile. Pe cele din Țara Hațegului le cunoștea bine – adusese chiar în curtea casei parohiale calcare cu fosile de la Ohaba Ponor – iar în cuvântul său a numit fosilele „icoane ale Creației”. La sfârșitul cuvântării sale i-am mulțumit și i-am spus – parafrazându-l – că pentru mine, ca om de știință evoluționist, fosilele reprezintă „icoane ale Evoluției”. Este, cred, modul de discuție ce poate duce la înțelegere, care ar trebui urmat.

Numai toleranța, respectul opiniei și conștientizarea faptului că atât religia cât și știința au în comun aspirația spre binele oamenilor pot asigura coexistența netulburată de convulsii devastatoare a creaționiștilor și evoluționiștilor, pentru că numai un utopic ar putea crede că, atât cât omenirea va exista, această dilemă va dispărea.

Francisco Ayala (n. 1934), care a studiat teologia la Salamanca și pentru un an a fost preot dominican, devenind apoi, în America, elev al geneticianului Theodosius Dobzhansky (fondator alături de G.G. Simpson și Ernst Mayr, al „teoriei sintetice a evoluției”), așadar o personalitate ce a cunoscut în profunzime ambele părți ale dilemei, a spus:

„... convingerile științei și ale religiei nu trebuie să se afle în contradicție. Dacă sunt înțelese corect, ele nu pot fi în contradicție, întrucât știința și religia se referă la lucruri distincte. Știința se ocupă de procesele din lumea naturală: evoluția plantelor, compoziția

materiei și a atmosferei, originea și funcționarea organismelor. Religia abordează scopul și semnificația lumii și a vieții omului, relația adecvată a oamenilor cu Creatorul lor și cu toți cei din jur, valorile morale care inspiră și guvernează viețile oamenilor” (Ayala F.J., 2008).

În ce mă privește, cred în valorile morale ale religiei: ele sunt cele care trebuie să ne călăuzească într-o viață cât mai senină. Pe lângă valorile morale, uriașul patrimoniu cultural și artistic clădit pe temeiul religiilor peste tot în lume, dă, alături de natură, splendoare vieții. Respect biserica și pe credincioși, cred în morala creștină și încerc să mă țin de ea. Toată viața mi-am petrecut-o în case cu icoane; copil fiind, spuneam rugăciuni seara la culcare, și mă închin și acum când trec pe lângă biserică.

Sunt, totodată, evoluționist 100%, cu predispoziție pentru aceasta din copilărie, cu aflare și acumulare de date și fapte în școlile pe care le-am urmat, cu convingeri ferme, dobândite prin propriile cercetări. Ca evoluționist, nu simt nevoia să-i conving de faptele evoluției pe cei care cred în Creație. Dacă sunt întrebat însă, răspund cu plăcere.

Trăiesc cu admirația pentru natură – căreia am încercat mereu să-i descopăr tainele și să-i relev valențele culturale, pe lângă cele științifice – și cu morala religiei în suflet, și mă simt împăcat.

Bibliografie

- Ayala F.J., 2008. *Darul lui Darwin către Știință și Religie*, Editura Curtea Veche. București.
- Dubin N.P., 1977. *Mișcarea eternă*, Editura Politică, București.
- Flonta M., 2010. *Darwin și după Darwin*, Academica Humanitas, București.
- Grigorescu D., 2010. *Les prémisses géologiques et paléontologiques de la théorie darwiniste*, Acta Palaeontologica Romaniae, 7, 191-197.
- Shermer M., 2015. *De ce e Darwin important. – Pledoarie împotriva Proiectului Inteligent*. Editura Humanitas, București.
- The dangers of creationism in education* – European Parliament, Report. Committee on Culture, Science and Education. Rapporteur: Mrs Anne BRASSEUR, Luxembourg, ALDE Google

